

Hodnocení: 30 bodů – bylo by 40, pokud byste věnoval trochu víc péče některým formulacím a pokud byste ze Shrnutí zahrnul víc než jen nadpis... vypadá to skoro jako nějaké nedodělané, těmi 30 body ten Váš nedodělek vlastně ještě asi nadhodnocuji; ale oceňuji, že se neдрžíte otrocky původních formulací a vlastními slovy hledáte smysl těch prací a latourovské sociologie vůbec

Jiří Bureš, 333064, SOC400

Latourův šibolet

„Jejich argumentace sice vypadá zprvu podivně, ale jakmile si na ni člověk zvykne, dává nakonec docela dobrý smysl“ (Latour [2000] 2002: 11) Těmito slovy Latour spolu hodnotí příspěvky Vincane Desprat a Isabelle Stengers, neboli „šibolet Desprat-Stengers“. A tato esej se pokouší být tím, co označuje právě pojem šibolet – slovo, jehož charakteristický způsob výslovnosti ukáže, k jaké skupině dotázaný patří. Zde jde tedy o snahu opakovat hlavní hesla se správným přízvukem, které jsou charakteristické pro skupiny STS a ANT.

Ona podivnost či kontra-intuitivnost Latourový sociologie je pochopitelná s ohledem na to, že není rozšířením sociologie výlučně o nové metody a nové teorie, není kritická pouze k jednotlivým školám a praktikám, ale zpochybňuje základy, které se zdají jako neotřesitelné. Výroky o nutnosti zahrnout věci do sociologického výzkumu (2002: 17), že literatura je více technická a odborná, čím více je „sociální“, čím více asociací zahrnuje (1987: 62) a že deklarace moderní ústavy nikdy nevešla v život (1993: 46), jsou natolik mimo zažitá sociologická myšlení, že nejistota je při prvním setkání nevyhnutelná. Tato esej je pokusem opakovat hlavní myšlenky ze tří Latourových textů a říci, proč výše zmíněné výroky „dávají nakonec docela dobrý smysl“.

Nejdříve bude představen koncept *aktantů* a jejich spojení s ontologickou kategorií kvazi-objektů a to, jak oficiální rétorika modernosti tyto koncepty nezahrnuje, přestože je jejich historicky nejpilnějším producentem; druhá část se věnuje *asociacím* a sítím, které jsou zcela zásadní pro utváření faktů, strojů a společností, čili kolektivů. Tak jako kvazi-objektům „neuznává práva“ moderní konstituce a věcem sociologie, tak poznání asociací zamezuje představa sociálního jako nástroje vysvětlení a difúzní model pak činí ze společnosti pouhé médium vynálezů a faktů.

Aktanty

„Navrhuji, aby cokoliv, co je reprezentováno, se nazývalo **aktantem**.“ (Latour 1987: 84, zvýrazněno v originále) A oním „cokoliv“ je myšleno skutečně *cokoliv* - jak lidští, tak nelidští aktéři. Důvodem pro takové rozšíření předmětu sociologického výzkumu jsou poznatky z pozorování konstrukce vědeckého faktu a konkrétně situací, kdy vědec pracuje s objekty. Dlouho se věřilo tomu, co o vědě bylo ustanoveno v moderní Konstituci (pojem označuje ustanovení vztahu mezi lidským a nelidským (Latour 1993: 15)), která nedovoluje představu, aby byla zároveň konstruována Příroda a Společnost. Jde – podle Konstituce - o neslučitelné kvality a jejich zaměňování je primitivním stavem mysli předmoderních společností. Avšak antropologie vědy ukazuje, že právě věda vždy činila protiústavní překlady, které byly zcela „neabstraktivní“, ale praktické a fyzické.

Latourův program výzkumu věd a technologií, který vyjadřoval symetrický předpoklad, že „[p]orozumění tomu, co jsou fakta a stroje, je stejným úkolem jako porozumění tomu, co jsou lidé.“ (1987: 140), přinesl argumenty pro poznání, že „jsme nikdy nebyli moderní“. K takovému tvrzení nebylo možné přijít „od stolu“, neboť se snadno uvěřilo tomu, co o sobě moderní Konstituce říká.

Objev kvazi-objektů, které se nachází mezi Přírodou a Společností, představuje hlavní důkazní materiál proti modernosti - purifikace byla vždy proliferací hybridů a kvazi-objektů a dokonce, že tomu nemohlo být ani jinak a šlo především o intenzivní nemodernost (Latour 1993: 105). Moderní velká schizmata, jako mezi tradiční a moderní společností, mezi přírodou a společností a mezi legitimní purifikací a tabuizovaným světem hybridů, sloužila jako námět k různým filosofickým systémům, které neukazovaly na skutečný problém moderních paradoxů, ale dále je rozvíjely. Postmodernisté zaslechli dobře zvuk selhání modernismu, ale již neviděli, co přesně se stalo, neboť také věří v to, co moderní Konstituce o sobě říká. Nebyli jsme moderní, ani jsme být nemohli, neboť čím větší purifikace, tím více hybridů je potřeba (Nejviditelnějším příkladem je počítač a samotná kybernetika, která se snažila být „symetrickou přírodní vědou“ – ve svých počátcích ruší rozdíl mezi automatem, organismem a společností).

Od pozorování antropologie vědy, přes emancipaci kvazi-objektů vůči moderní Konstituci přichází na řadu ustanovení věcí v sociologii. Vysvětlovat sociálně se ukázalo právě při výzkumu vědy jako naprosté selhání. Věci - zahrnuté do kategorie aktantů - tak nabízejí fyzickou sociologii, která překonává jen další moderní dichotomii mezi faktem a fetišem, či mylně odkoukané rozdělení od přírodních věd - mezi primárními a sekundárními kvalitami. Mylně, neboť věci v přírodních vědách jsou aktivní a umělé prostředí se vytváří právě proto, aby se vyprovokovaly k jednání, aby kladly odpor (Latour 2002: 11). Aktant tak klidně může být věc i člověk – jen se sociologie musí vzdát představy, že být sociálním vědcem znamená přehlížet vnitřní kvality věcí (Latour 1993: 52).

Asociace

Pozorovat vědu v ten okamžik, kdy je „po bitvě“, fakt je faktem, tedy tehdy, když je většina sporů již uzavřena a fakt je replikován dále, je před sociology neřešitelný úkol, neboť není co pozorovat – kde najít v hotové vědě aktanty? Hotová věda zajímá historiky a hotové technologie ekonomy, avšak pro sociology není mnoho co zkoumat. Tím, že se Latour drží závazku nedemaskovat a to, co se říká o faktech (čímž nepokračuje v moderní kritice), ale považuje za „dvojí řeči vědy“.

Latour sice neaplikuje při výzkumu vědy tradiční sociologické koncepty, ale používá obrazů, které jinak považujeme za součást?? sociálního života – ať už jde o často se objevující soudy (např. trials of strength), nutnost získávat spojení mezi aktanty, věci a zdroje jsou mobilizovány, a dokonce samotná věda je považována za válečné soukolí. I bez konceptu moci tak Latour dovedl představit, že věda není prostě, tak

Co by zmařilo jakýkoliv pokus o výklad vědy, by bylo vysvětlení prostřednictvím Přírody, Racionality. Společnost byla redukována na pouhé médium, které má přinášet příspěvky geniálních vědců (difúzní model). Je nutné mnoho významů, proč je spor uzavřen, tzv. blackboxed. Tento pojem Latourovi slouží do jisté míry jako Durkheimovi pojem sui generis. Zatímco však sui generis bylo produktem moderní Konstituce, tedy bylo dalším Leviathanem, který přesahuje své subjekty, pak blackbox je mechanický kvazi-objekt nebo fakt, který má své dějiny. Je otázkou, zda tento koncept je použitelný i na popis morálky, či tabu, které své dějiny skrývají skrze to, že prostě fungují.

„Jedinou otázkou je, které asociace jsou slabší a které silnější.“ (Latour 1987: 140)

Nesmíme se ptát po podstatě přírody a společnosti (1987: 143), ale pracovat s neesenčním sociálně, sledovat docela určitá sdružování. Například s asociacemi??? součástek v hodinách spolu

s asociacemi těchto součástek s lidmi a jejich zájmy, dispozicemi a dalšími stroji. Je možné sledovat manufakturní výrobu ozubených kol a kalvinistické učení o povolání majitele tohoto závodu??, rozhodnutím radních o zařízeních automatických hodin na náměstí, metalurgii a laboratoře na výrobu nových kovů, které umožňují drobnější součástky. Hodinář, kterému by se takový text dostal do rukou, se zde nedozvídá o tom, jak „ve skutečnosti jeho zájmy jsou poháněny nějakým druhem sociálna“, ale dozvídá se o tom, jaká je sociologie hodinového stroje, ke které se sám může vyjádřit, neboť může rozšířit asociace.

Shrnutí

??????

Seznam použité literatury

LATOUR, Bruno (1987): *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes: Open University Press. 274 s.

LATOUR, Bruno (1993): *We have never been modern*. Translated by Catherine Porter. Cambridge: Harvard University Press. 157 s.

LATOUR, Bruno (2002): Když věci vracejí úder: Co mohou sociálním vědám přinést "vědní studia". *Biograf* (29): 3-20.

